
**TRABZON'DAKİ LİSELERDE COĞRAFYA
ÖĞRETMENLERİNİN ETKİLİ ÖĞRETME VE DERS
İŞLEME BECERİLERİNİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE
GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Eyüp ARTVİNLİ*
Yrd. Doç. Dr. Aydın KILIÇASLAN**
Doç. Dr. İhsan BULUT***

Özet:

Öğrencilerin, okuldaki başarılarında önemli bir payı olan etkili öğrenme ve ders çalışma davranışlarını kazanabilmeleri için, öğretmenlerin onlara etkili bir yardımda bulunması büyük önem taşımaktadır. Çünkü eğitilenlerin, eğitenin davranışlarına göre derse karşı tutum geliştirdikleri bir gerçektir. Coğrafya derslerine karşı öğrencilerde oluşan ilgisizlik nedenlerini tespit ederek sorunun çözümüne katkıda bulunabilmek için, coğrafya öğretmenlerinin böyle yardımlar yapması çok önemli görülmektedir. Fakat, coğrafya derslerinde etkili yardım sağlayacak olan öğretmenlerin, etkili öğretim ve ders işleme becerilerine ne ölçüde sahip oldukları önemli bir sorundur.

Temelde bu çalışma, Trabzon'daki liselerde coğrafya öğretmenlerinin lisans eğitimleri sırasında aldıkları eğitimin niteliğine de dikkat çekmektedir. Çünkü Onların, "etkili coğrafya öğretimi yapma" amacına ulaşmalarını sağlayacak becerilerle donatılmalarında yaşanan güçlüklerin etkileri de ele alınmaktadır. Belirtilen yeterliliklerin coğrafya öğretmenlerinde ne düzeyde mevcut olduğunu tespit etmeyi

* Kütahya Fen Lisesi –Elektronik Posta : eyupartvinli@yahoo.com

** K.T.Ü. Fatih Eğitim Fak. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

*** Atatürk Üniversitesi, Fen –Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü

amaçlayan araştırma, öğretmen yetiştiren kurumlarda uygulanan coğrafya öğretmeni yetiştirme programlarında, öğretmenlere etkili öğretim ve ders işleme becerileri kazandırma bakımından düzenlemeler yapılması gereğini ortaya koymaktadır. Ayrıca hem ortaöğretim, hem de eğitim fakültelerindeki coğrafya derslerinin içerik ve niteliğinin gözden geçirilerek, bu konuda üniversitelerdeki “coğrafya eğitimi uzmanlarınca” etkili öğretim ve ders işleme becerileri kazandırmaya yönelik yetiştirici, geliştirici etkinlikler ile örnek rehber materyaller ve kılavuzlar geliştirilmelidir.

Abstract

It is important for teachers to help their students about gaining the effective learning and studying behaviors, which has a great contribution to academic success. It is a well known fact that students develop attitudes towards the lesson according to teacher's behaviors. In order to find out the reasons of negative attitudes, thoughts and to quit them, it is essential for geography teachers to help students in gaining effective learning and studying behaviors. However, whether the geography teachers are qualified enough to maintain such a help or not is an important issue.

In its bases this study also holds the issue of inefficiency of the geography teachers' university education, which doesn't support them with the abilities of helping students to develop positive attitudes towards the lesson. This study which aims to find out the efficiency of geography teachers suggests that there should be some modifications in geography teacher curriculum to provide teachers with the abilities of effective instruction and teaching. Furthermore, by considering the quality of geography teaching in secondary and higher education the scholars of geography teaching ought to develop materials, activities and reference books, which aims to develop the abilities of effective instruction and teaching.

**TRABZON'DAKİ LİSELERDE COĞRAFYA
ÖĞRETMENLERİNİN ETKİLİ ÖĞRETME VE DERS
İŞLEME BECERİLERİNİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE
GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

An Evaluation As Students' View On Effective Teaching And
Instructional Methods Skills Of The Geography Teachers In High
Schools In Trabzon

GİRİŞ

Son yıllarda yapılmış bazı araştırma sonuçları, sınıftaki öğretme-öğrenme ortamının niteliğini öğretmen davranışlarının belirlediğini ortaya koymuştur (Büyükkaragöz- Çivi, 1997, s. 46). Coğrafya öğretmenlerinin sahip olduğu etkili öğretim ve ders işleme becerileri de, öğrencilerin coğrafya derslerindeki etkili öğrenme ve ders çalışma davranışlarını şekillendirdiği için onların ilgi ve başarı durumlarını etkileyen temel faktörlerdendir. Yine çeşitli inceleme ve araştırmalarda, çoğu öğrencinin etkili öğrenme ve ders çalışma davranışlarına sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır (Küçükahmet, 1987, s. 2-3).

“Öğrenci merkezli yöntemlerle coğrafya öğretimi” adlı bir araştırmaya göre (Taşlı , 1996) ; öğrencilerin ancak % 20’ si coğrafya derslerini bilinçli olarak almaktadır. Öğretmenler, coğrafya öğretiminde genellikle öğretmen merkezli pasif yöntemleri kullanmaktadırlar. İşbirliğine dayalı çalışmalar pek dikkate alınmayıp, tartışmalı derslere de yer verilmemektedir. Taşlı’ ya göre; medyatik araç-gereç bakımından büyük eksiklikler olup, coğrafi gezilere de hemen hemen hiç yer verilmemektedir. Çalışmalar Milli Eğitim Bakanlığı’nca belirlenmiş müfredatı esas alan ve onu bitirmeyi hedefleyen bir anlayışla ele alınmaktadır. Bu tür araştırmalar da gösteriyor ki; coğrafya dersleri, öğrencilerin ezbere dayalı bir sistem içinde alıkoyuldukları, değişime kapalı, günceli sınıfa taşıyamayan ve pratik

hayata ilişkin etkin sonuçlar doğurmayan etkisiz dersler olarak görülmektedir.

Gardner, Doğanay ve Demirtaş tarafından yapılan başka bir çalışmada, öğrencilerden en ilginç ve en önemli olan dersleri sıralamaları istenmiştir. Sosyal Bilgiler dahilinde coğrafya dersi en ilginç olan dersler içinde sondan üçüncü, en önemli dersler arasında da son sırada yer almıştır. Böylece (sosyal bilgiler içindeki) coğrafya dersleri öğrenciler tarafından en az ilginç ve en önemsiz dersler arasında gösterilmiştir. Öğrencilerin ders konularıyla kendileri arasında bağlantı kuramamalarından kaynaklanan bu kötü sonucun, bu dersin öğretiliş şekliyle ilgisi vardır (Gardner-Demirtaş-Doğanay, 1997, s. 1.7).

Böyle bir tablonun ortaya çıkmasındaki en önemli faktörlerden biri de coğrafya öğretmenlerinin sahip olduğu etkili öğretme ve ders işleme becerilerinin yetersizlikleri ve eksiklikleridir. Gerçekte, öğrencilere bu konudaki en etkili yardımcı coğrafya öğretmenleri sağlayabilir. Bu yardım onların temel görevlerindedir.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

1.1. Amaç

Araştırmanın temel amacı, coğrafya öğretmenlerinin etkili öğretme ve ders işleme becerilerinin, öğrenci görüşlerine göre yeterliliğini tespit etmektir. Coğrafya eğitimiyle ilgili diğer sorunları, öğrenciler açısından değerlendirebilmek için, öncelikle coğrafya öğretmenlerinin etkili öğretme ve ders işleme becerilerine ne ölçüde sahip olduklarının belirlenmesine ihtiyaç vardır. Öğrencilere verilen coğrafya eğitiminin gerçek niteliğinin ortaya çıkarılmasına, buradan başlanabilir.

Belirtilen amaca ulaşmak için bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Coğrafya öğretmenlerinin sahip olduğu etkili öğretme ve ders işleme becerilerinin, öğrencilerin coğrafya dersine olan ilgilerine etkisi nedir?

2. Coğrafya öğretmenleri, etkili öğretme ve ders işlemede ne tür yöntem ve teknikleri hangi oranlarda kullanmaktadırlar? Bunlar etkili coğrafya eğitimi için yeterli midir?

1.2. Yöntem

1.2.1. Evren ve Örneklem: Araştırmanın evreni, Trabzon il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Trabzon Lisesi, Kanuni Anadolu Lisesi, Anadolu Teknik Lisesi ve Yunus Emre Anadolu Lisesi'ndeki tüm öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrenciler açısından evren büyük olduğu için, her okuldan şans yöntemi ile seçilen toplam 350 öğrenci örneklem alınarak anket uygulanmıştır.

1.2.2. Anket Yöntemi: Anket uygulamasında toplam 12 kapalı uçlu, yani seçmeli anket soruları oluşturularak daha küçük bir gruba ön çalışma uygulanmıştır. Daha sonra yapılan düzeltmelerin ardından bu anket örnekleme uygulanmıştır. Bu tür bir anketin daha standart ve sistematik oluşu, anlaşılmasını kolaylaştırmakta ve hata oranını azaltmakta (Kaptan, 1998, s. 141) olduğu için tercih edilmiştir.

1.2.3. Toplanan Bilgilerin Analizi: Anket formunun her sorusundan alınan cevaplar için frekans ve yüzdeler hesaplanarak grafikler oluşturulmuştur. Araştırmanın boyutları göz önünde tutularak, sonuçların yorumlanmasında daha çok, çoğunluğun belirttiği kesin görüş ve düşünceler üzerinde durulmuştur.

2. VARSAYIMLAR

Araştırmanın dayandığı temel varsayımlar şunlardır:

2.1. Elde edilen verilerin geçerlilik ve güvenilirlik derecesinin yüksek olduğu varsayılmıştır. Çünkü:

a. Anket soruları, iki öğretim üyesinin tetkik ve düzeltmesinden geçirilmiştir.

b. Anket uygulaması, asıl gruba uygulanmadan önce bir pilot gruba uygulanarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

2.2. Araştırmaya katılan öğrencilerin , uygulanan anket sorularını, coğrafya dersiyle ilgili kendi gerçek fikir ve gözlemlerini yansıtacak biçimde yanıtladıkları kabul edilmiştir.

2.3. Coğrafya öğretmenlerinin etkili öğretme ve ders işleme becerilerinin öğrencilere göre hangi düzeyde olduğunu tespit etmek için, öğrencilere anket uygulamasının yeterli olduğu varsayılmıştır.

3. SINIRLILIKLAR

3.1. Araştırma, Trabzon il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Trabzon Lisesi'nden 199, Kanuni Anadolu Lisesi'nden 50, Anadolu Teknik Lisesi'nden 43 ve Yunus Emre Anadolu Lisesi'nden 58 olmak üzere 172 'si erkek 178 'i kız toplam 350 öğrenciyi kapsamaktadır. Araştırma konusunda, özellikle öğrencilerin görüşleri temel alındığından, ayrıca öğretmenlere anket uygulanmamıştır. Öğrencilerin % 50.9' u kız, % 49.1 'i de erkektir. Özel okullar dışarıda bırakıldığı için, araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirilirken bu sınırlılık dikkate alınmalıdır.

3.2. Konunun özelliği gereği öğrencilerin, sadece anket formunda belirtilen özellikleri ve görüşleri üzerinde durulmuştur.

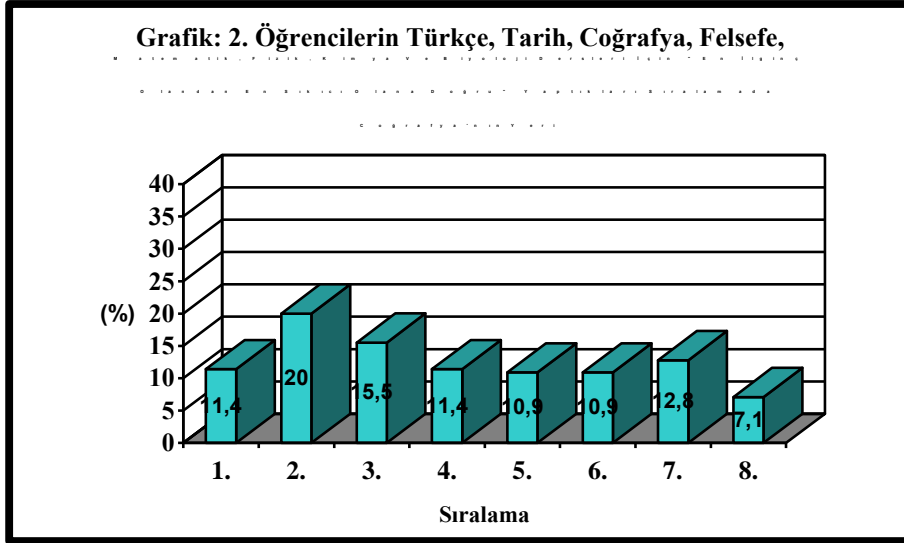
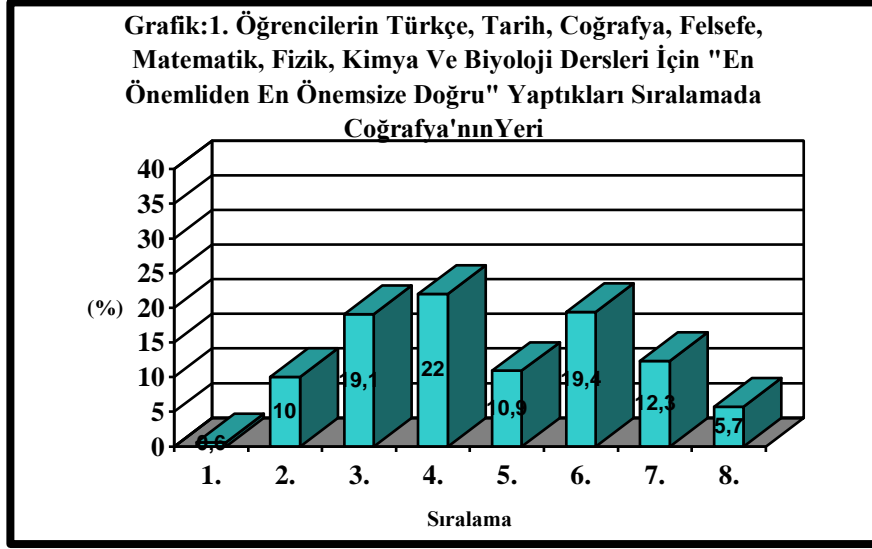
3.3. Çalışma, zaman ve imkanlar göz önünde bulundurulduğu için, yöntem olarak sadece anket uygulaması ile sınırlandırılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Coğrafya Öğretmenlerinin Sahip Olduğu Etkili Öğretme Ve Ders İşleme Becerilerinin, Öğrencilerin Coğrafya'ya Olan İlgilerine Etkisi

"1.Aşağıdaki dersleri size göre "en önemliden en önemsiz" doğru" sıralayınız. " (Türkçe, Tarih, Coğrafya, Felsefe, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji) sorusuna verilen cevaplara göre, öğrencilerin sadece % 0.6' sı coğrafya'ya birinci derecede önem vermektedir. % 10'u ikinci derecede, % 19.1'i üçüncü, % 22'si dördüncü, % 10.9'u beşinci, %19.4'ü altıncı, % 12.3'ü yedinci ve %5.7'si sekizinci derecede coğrafya'yı önemli bulmuşlardır.

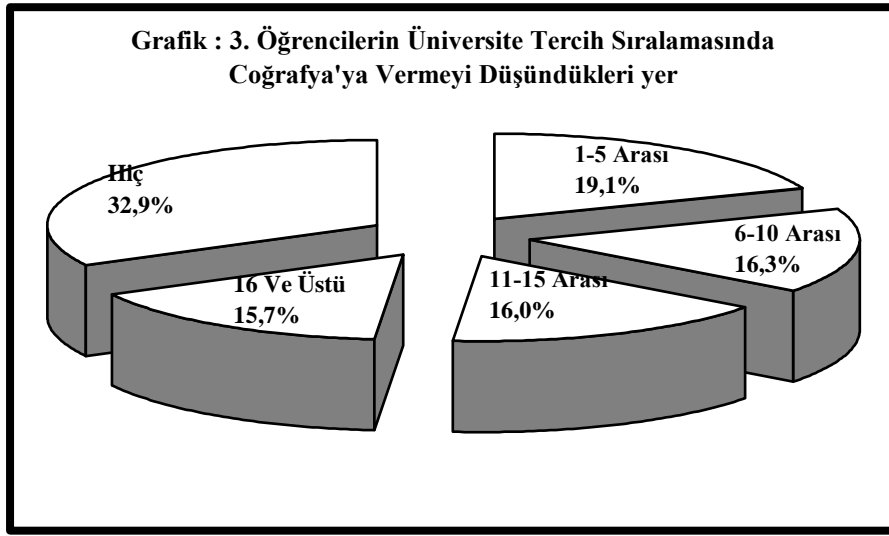
Oranlar, öğrencilerin % 48.3'ünün coğrafya'yı son dört sırada önemsediklerini, % 51.7'sinin de ilk dört sırada önemsediklerini göstermektedir.

“2. Aşağıdaki dersleri size göre “en ilginç olandan en sıkıcı olana” doğru sıralayınız.” (Türkçe, Tarih, Coğrafya, Felsefe, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji) sorusunda, öğrencilerin % 11,4’ ü en ilginç ders olarak coğrafyayı görmekte-dirler. % 20’ si ikinci derecede, % 15,5’i üçüncü, %

11,4' ü dördüncü, % 10,9'u beşinci, yine % 10,9'u altıncı, % 12,8'i yedinci ve % 7,1' i de sekizinci derecede coğrafyayı ilginç bulmaktadır.

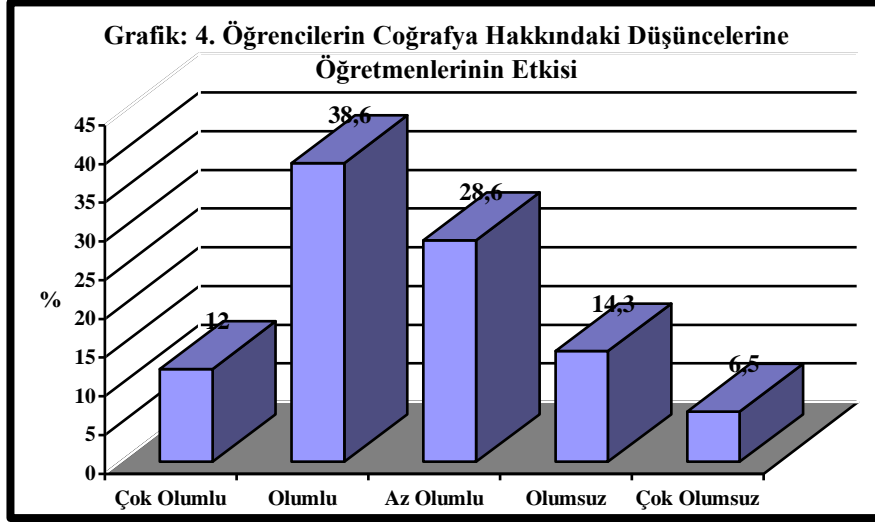
Grafikten de anlaşılacağı gibi, öğrencilerin % 58,3'ü coğrafyayı ilk dört sırada ilginç bulmaktadır. %41,7'si ise son dört sırada ilginç bulunduğunu belirtmektedir.

“3. Üniversite tercih sıralamasında coğrafyaya kaçınıcı sırada yer vermeyi düşünüyorsunuz?” sorusunda öğrencilerin % 19,1' i coğrafyaya birinci ve beşinci sıralarda yer vereceğini belirtirken, % 16,3'ü 6-10, % 16'sı 11-15 arasında, % 15,7'si 16 ve üstünde, % 32,9'u da coğrafyaya hiç yer vermeyi düşünmektedir. Bu oranlardan, öğrencilerin % 64,6'sının üniversiteye girişte coğrafyaya ilk on sıra içinde yer vermeyeceklerini göstermektedir.

“4. 1, 2 ve 3. sorular ile genelde coğrafya hakkındaki düşüncenize öğretmeninizin etkisi nedir?” sorusuna alınan yanıtlar şöyledir.

Grafikten de anlaşılacağı gibi, öğrencilerin %12'si çok olumlu, % 38,6'sı öğretmenlerin olumlu etki yaptığını, % 28,6'sı az olumlu, %14,3'ü olumsuz, % 6,5'i ise çok olumsuz etki yaptığını belirtmiştir.

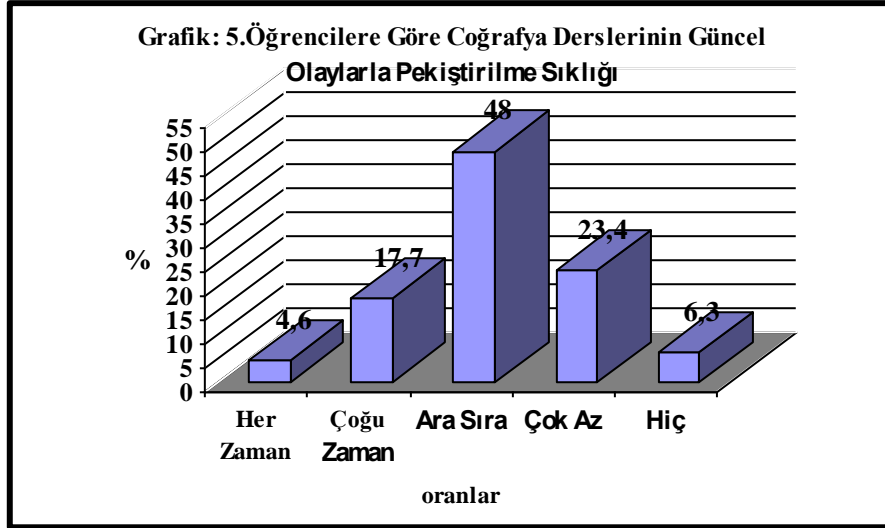

4.2. Coğrafya Öğretmenlerinin Etkili Öğretme Ve Ders İşlemede Kullandığı Yöntem Ve Tekniklerin Etkili Coğrafya Eğitimi Açısından Mevcut Durumu

Öğretim programları ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın, onları uygulamaya koyacak olanlar öğretmenlerdir. Bu nedenle öğretmenlere, program amaçlarını gerçekleştirebilecek biçimde, nasıl etkili öğretme ve ders işleme becerileri kazandırılacağı kritik bir öneme sahiptir. Buna rağmen Tabak; bu konuyla ilgili olarak, yıllar boyunca yapılan ders programlarının geliştirilmesi ve planlama çalışmalarında en önemli hususu ders konularının seçimi ve organizasyonunun oluşturduğunu; buna karşılık öğrenme yaşantılarının seçimi ve düzenlenmesinin öğretmenlerin inisiyatiflerine bırakıldığını belirtmektedir. Oysa eğitim programının bu en önemli ve en karmaşık ögesinin tesadüflere bırakılmayacağını, öğrenme işinin bilimsel bulgular ışığında yürütülmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Fidan, 1996:2). Bu bilgilerin önemi de dikkate alınarak, aşağıda coğrafya öğretmenlerinin bu süreci nasıl yönlendirdiklerine ilişkin bazı sonuçlar çıkarılmıştır.

“5. Coğrafya dersleriniz anlatılırken hangi sıklıkta güncel olaylarla pekiştiriliyor?” adlı soruda öğrencilerin % 48’i coğrafya derslerinin güncel olaylarla ara sıra pekiştirildiğini belirtirken, % 23,4’ü çok az, % 17,7’si çoğu

zaman, % 6,3'ü hiç ve % 4,6'sı da her zaman pekiştirildiğini belirtmektedirler.

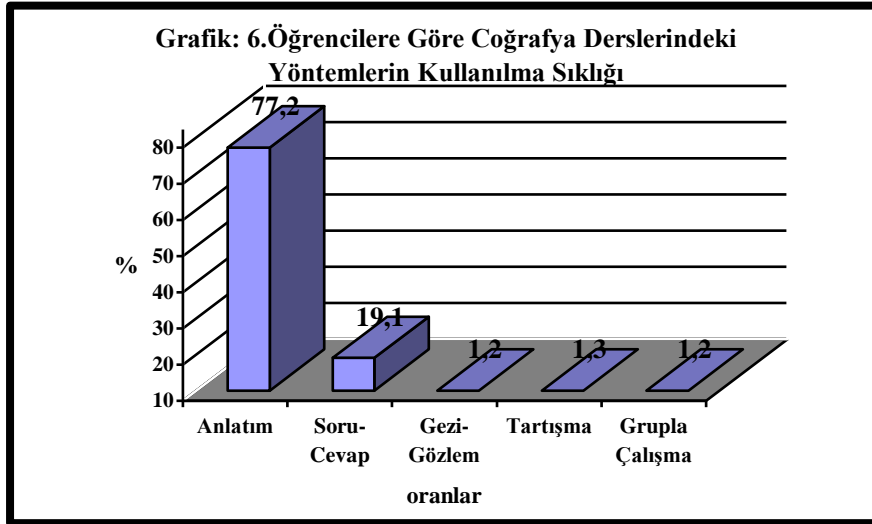

Bu oranlar, % 77,7 ile (ara sıra, çok az, hiç) coğrafya derslerinin yeterince güncel olaylarla pekiştirilmediğini göstermektedir. Halbuki coğrafya öğretmenleri, öğrencileri daima kendi coğrafi hüner ve bilgileriyle etkileyecek yollar aramalıdır. Bu yollar, öğrencilerin hayat tecrübeleriyle birlikte, yararlı coğrafi bilgileri birleştirebilecek yollar şeklinde olmalıdır (Allen-Molina, 1994:240). Yukarıdaki grafikten çıkan sonuca göre; okullarımızdaki coğrafya öğretmenlerinin bu güncel birleştirmeyi yapabilme becerilerini yeterince sergilediklerini kabul etmek oldukça zordur.

“6. Size göre coğrafya öğretmeniniz en fazla aşağıdaki yöntemlerden hangisini kullanıyor?” (a. Anlatım b. Soru-Cevap c. Gezi-Gözlem d. Tartışma e. Grupla Çalışma) sorusuna alınan cevaplardan, %77,2 ile öğretmenlerin en fazla anlatım yöntemini kullandıkları anlaşılmaktadır. % 19,2 ile soru-cevap ikinci, %1,3 ile tartışma yöntemi üçüncü en çok kullanılan yöntemdir.

Bu sonuçlara göre; gezi-gözlem ve grupla çalışma % 1,2' lik oranları ile coğrafya eğitiminde en az kullanılan yöntemlerdir. Öğretmen merkezli yaklaşımın bir sonucu olan anlatım yöntemi, coğrafya öğretmenleri

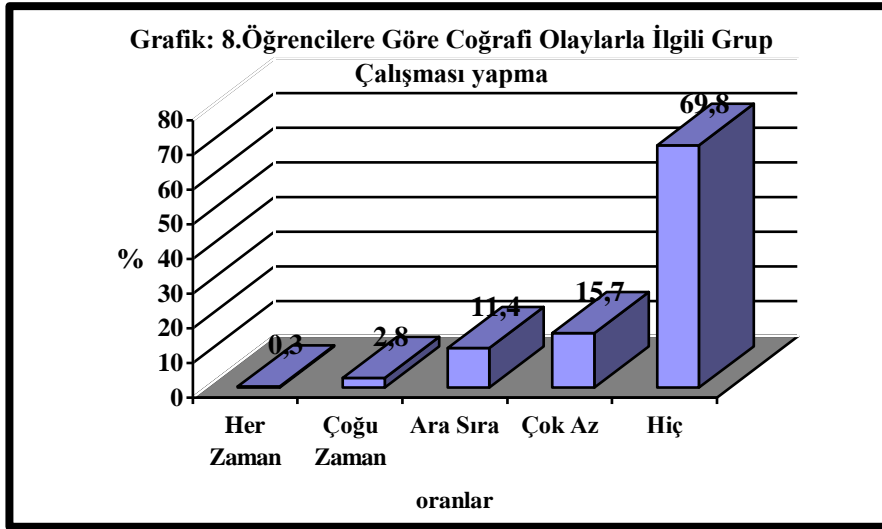
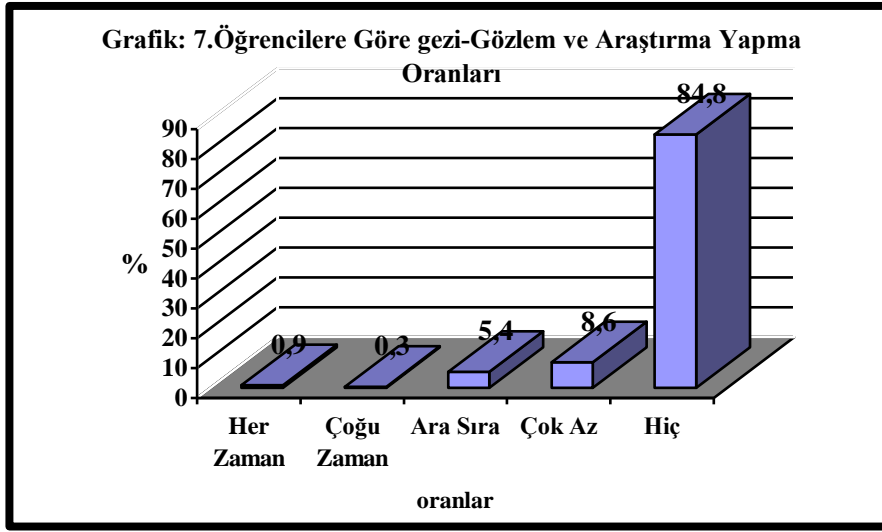
tarafından yoğun olarak kullanılmakta, bu da ezberlemeyi teşvik edici, dersi de sıkıcı hale getirmektedir. Oysa Doğanay; özellikle problem çözme yönteminin hem yükseköğretim hem de ortaöğretimde etkili coğrafya öğretiminde yoğun olarak kullanılmasının önemli yararları olduğunu belirtmektedir. (Doğanay, 2002:166). Dolayısıyla geriye bu yöntemin öğretmenlerce nasıl ve nerede kullanılacağı kalıyor. Bu da coğrafya eğitiminde belli bir eğitim ve beceri kazanımını zorunlu hale getirmektedir.

“7. Coğrafya derslerinizde hangi sıklıkta gezi-gözlem ve araştırma yapıyorsunuz?” sorusunda öğrenciler, % 84,8’ lik bir oranla coğrafya derslerinde gezi- gözlem yöntemine hiç yer verilmediğini dile getirmektedirler. % 8,6’ sı çok az, % 5,4’ ü ara sıra, % 0,3’ ü çoğu zaman, % 0,9’ u ise her zaman gezi-gözleme yer verildiği görüşündedir.

Bu sonuçlar, öğrencilerin % 98,8’ inin coğrafya derslerinde gezi-gözleme yeterince yer verilmediği görüşünde olduklarını ortaya koymaktadır. Buna karşın bazı coğrafyacılar, coğrafya derslerinde araç-gereçle ders işlemenin yanı sıra ödev, deney ve gezi-gözlem gibi etkinliklerle çoklu ortamın kullanılmasının bir zorunluluk olduğunu ve hatta öğrencilerden çevredeki bazı olayları gözleyerek rapor etmeleri halinde hem ödev hem de gezi-gözlem etkinliğinin bir arada yapılmış olacağını vurgulamaktadırlar (Gök-Girgin, 2001: 65). Sonuçta, coğrafya eğitiminde

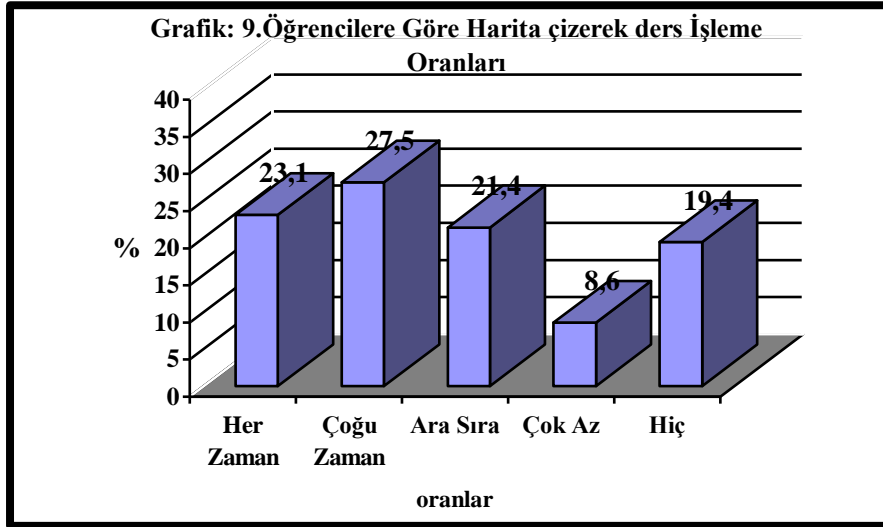
gezi-gözlemin öneminin ne olduğu herkesçe bilinmesine rağmen hiç uygulanmaması, bu yöntemin coğrafya öğretim programları içindeki yerinin yeniden sorgulanmasını gerektiriyor.

“8.Coğrafya derslerinizde hangi sıklıkta grup çalışması yapıyorsunuz?” sorusundan elde edilen değerlere göre, % 69,8’ lik bir oran hiç grup çalışması yapılmadığını belirtmektedir. Bunu, % 15,7 ile çok az, %

11,4 ile ara sıra, %2,8 ile çoğu zaman ve % 0,3 ile her zaman grup çalışması yapıldığına dair görüşler izlemektedir.

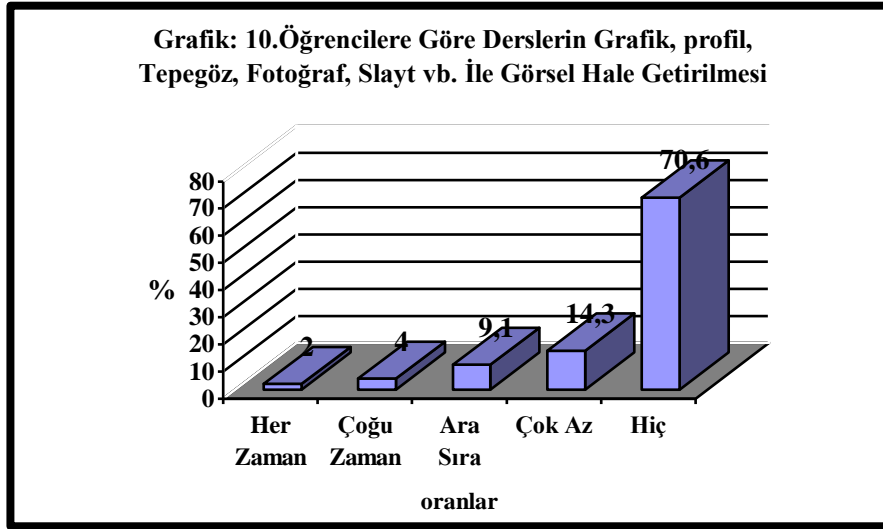
Buna göre öğrencilerin % 96,9 'u yeterince (ara sıra, çok az, hiç) grup çalışması yapılmadığını belirtmektedir. Bu yöntemde gruptaki her öğrencinin, çalıştığı konu üzerinde grubun diğer üyelerine bilgi vermesi halinde bile % 90' lara varan öğrenme ve hatırlama düzeyine ulaşılmasına rağmen, coğrafya öğretmenlerinin bu yöntemi çok az dikkate almaları da yine kendi kişisel bakış açıları ve tercihlerinin olumsuz sonuçlarına bir örnek olarak verilebilir.

“9. Coğrafya derslerinizde hangi sıklıkta haritalar çizerek ders işliyorsunuz?” sorusuna cevap olarak grafik, % 23,1 ile her zaman ve % 27,5 ile çoğu zaman haritalar çizerek ders işlendiğini göstermektedir. Buna karşın %21, 4' ü ara sıra ve % 8,6'sı çok az haritalar çizildiğini, % 19,4' ü de hiç haritalar çizilerek ders işlenmediğini belirtmişlerdir.

Oranlara göre, % 50,6 ile (her zaman , çoğu zaman) öğrencilerin çoğunluğu haritalar çizerek ders işlendiğini belirtmektedir. Coğrafya öğretmenlerinin, haritaların önemini kavrayarak etkili coğrafya eğitiminde sıkça kullanmaları, bu yönüyle coğrafya derslerinin vazgeçilmez temel unsurlarından birini iyi uyguladıklarını göstermektedir. Nitekim, Kazım

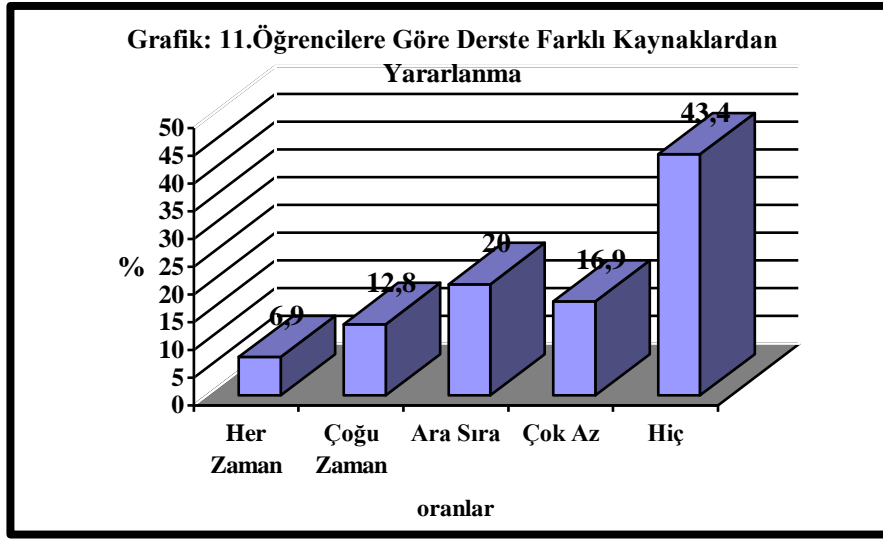
Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği'ni seçen öğrencilere, 1992-1993 ve 2001-2002 öğretim yılları arasındaki on yıllık süreçte, coğrafya öğretmenlerinin “ders işlerken küre ve haritaları kullanıp kullanmadıkları, tahtaya çizerek, terimleri yazarak ders işleyip işlemedikleri” sorulmuş ve 1992-1993 öğretim yılında % 58' i kullanıyor iken, bu oran 2001-2002 öğretim yılında % 92 dolayına çıkmıştır (Doğanay-Zaman- Alim, 2001: 42).

“10. Coğrafya dersleriniz hangi sıklıkta profil, grafik, slayt, tepegöz, fotoğraf vb. ile görsel hale getiriliyor?” sorusundaki oranlara göre öğrencilerin % 70,6'sı derslerin hiç görsel araçlar yardımıyla işlenmediğini belirtmektedir. % 14,3' ü çok az, % 9,1' i ara sıra, %4' ü çoğu zaman, % 2'si ise her zaman şeklinde görüş ortaya koymuştur.

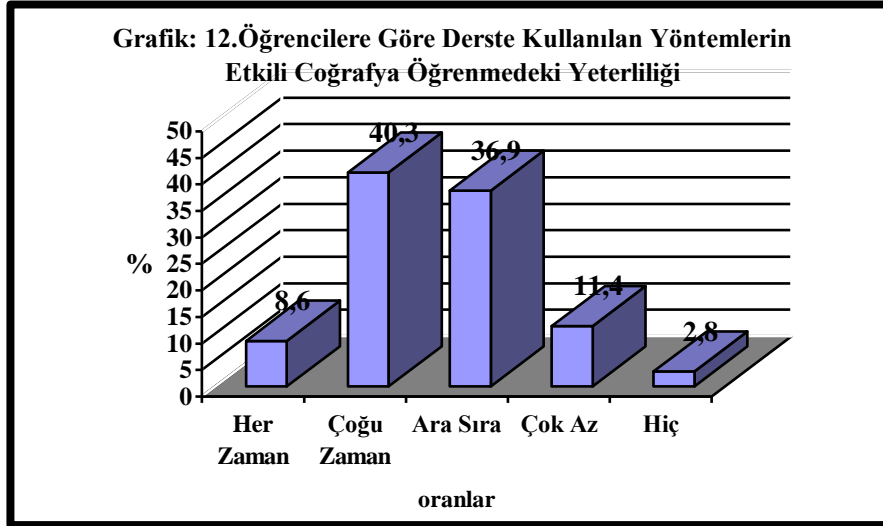
Sonuçta, öğrencilerin % 94' ünün (ara sıra, çok az, hiç) derslerin yeterince görsel araçlar yardımıyla işlenmediği görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Sadece % 6'lık bir kesim bu faaliyetleri yeterli görmektedir. Coğrafya gibi, içinde soyut konu ve kavramların bol olduğu bir ders görsel araç-gerecin en fazla kullanılması gereken derslerdendir. Buna rağmen yukarıdaki oranların ortaya çıkması, araç-gereç eksikliğini hesaba katmakla birlikte coğrafya öğretmenlerinin bu konudaki bilgi ve becerilerinin

sorgulanması gereğini ortaya çıkarıyor. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'na yapılan bir araştırmaya göre, en az araç-gereç kullanılan derslerin sosyal bilimler dersleri olduğu anlaşılmıştır (M.E.B.,1994: 39).

“11. Coğrafya derslerinizde ders kitabı dışındaki farklı kaynaklardan hangi sıklıkta yararlanılıyor?” sorusunda görüldüğü gibi öğrencilerin % 6,9’u her zaman, % 12,8’ i ise çoğu zaman ders kitabı dışındaki farklı kaynaklardan yararlandığını belirtmektedir. % 20’si ara sıra, % 16,9’u çok az ve % 43,4’ ü de hiç yararlanmadığını dile getirmektedir.

Rakamlar, % 80,3 ile (ara sıra, çok az, hiç) ders kitabı dışındaki farklı kaynaklardan yararlanılmadığını göstermektedir. Coğrafya’nın, özellikle güncel yaşamı etkileyen faktörleri içeren yapısı nedeniyle farklı kaynaklar ve alanlar ile sıkı bir bağ kurması, onu öğretirken bu farklı alan ve kaynakları kullanmayı gerektirmektedir. Coğrafya’nın, hayatın içinde bir ders olduğu imajını verebilmenin kolay yollarından birisi de bu farklı kaynakları etkili olarak derslerde kullanmaktır. Grafikten anlaşıldığına göre, coğrafya öğretmenlerinin böyle bir sonuca etkili olarak ulaştıkları söylenemez.

“12. Size göre derste kullanılan yöntemler, coğrafyayı etkili olarak öğrenmenizde ne kadar yeterli ?” anket sorusuna öğrencilerin % 8,6’ sı coğrafya dersinde kullanılan yöntemlerin etkili coğrafya öğreniminde her zaman, % 40,3’ ü de çoğu zaman yeterli olduğunu dile getirirken, % 36,9’ u ara sıra, % 11,4’ ü çok az ve % 2,8’ i de hiç yeterli olmadığı şeklinde görüş belirtmiştir.

Buna göre öğrencilerin % 51,1’ i (ara sıra, çok az, hiç) kullanılmakta olan yöntemleri etkili coğrafya öğrenmede yeterli bulmamaktadır. Öğrencilerin etkili coğrafya öğrenmede halen yoğun olarak kullanılan yöntemleri yeterli görmeyişinde, sistemin ve coğrafya öğretmenlerinin bu dersi anlatım ve soru-cevap yöntemi ağırlıklı işlemekte devam etmelerinin sonuçlarından biri olarak görülebilir. Girgin’e göre her ülkenin doğal ve beşeri zenginlikleri olduğu kadar kültürlerinin de işleneceği, coğrafya’dan daha uygun bir ders yok ve birbirinden ilginç kültürleri olan toplumların tanıtılması lise ikinci sınıfta ve sadece “anlatım” ile “soru-cevap” etkinliği kullanılarak başarılacak bir iş değildir (Girgin, 2001:132). Fakat en önemli hususlardan birisi, coğrafya’nın kendine özgü, genel olmayan yöntem ve tekniklerinin üniversiteler tarafından geliştirilmesinde gecikilmiş olmasıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Coğrafya öğretmenlerinin sahip olduğu etkili öğretim ve ders işleme becerilerinin, öğrencilerin, coğrafya dersine olan ilgilerini artırmada yeterince etkili olamadığı görülmektedir. Anket sonuçlarına göre, öğrencilerin % 51,7'si coğrafyayı en önemli sekiz ders içinde (Türkçe, tarih, Coğrafya, Felsefe, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji) ilk dört sırada önemsemelerine rağmen, % 48,3' ü son dört sırada yer vermekte olup % 50,3' ü coğrafyayı sıkıcı bulmaktadır. Yine % 32,9' u üniversite tercihlerinde bu derse hiç yer vermeyeceğini belirtirken, % 15,7' si de 16 ve üstünde yer vereceğini belirtmiştir. Öğrencilerden sadece % 19,1' i bu dersi ilk beş tercihi arasında düşünmektedir. Bu durum, üniversitelerdeki coğrafya bölümlerinde okuyan ve gelecekte bu bölümlere girecek öğrencilerin niteliği hakkında bir fikir verebilir. Ayrıca öğrencilerin % 49,4' ü coğrafya dersi hakkındaki düşüncelerine öğretmenlerinin olumsuz etki yaptığını belirtmektedir. Elde edilen rakamlar gösteriyor ki, öğrencilerin yaklaşık yarısı coğrafya dersine karşı öğretmenlerinden olumsuz etkilenmektedirler. Sonuçta , coğrafya öğretmenlerinin öğrencilere coğrafyayı sevdirmek için yaptığı etkinliklerin amacına ulaşmadığı anlaşılmaktadır.

Anket sonuçlarında, öğrencilerin % 77,7'si, coğrafya derslerinin güncel olaylarla yeterince pekiştirilmediğini dile getirmektedir. Coğrafya öğretmenlerinin etkili öğretim ve ders işlemede en fazla kullandıkları yöntem, araştırmacılar tarafından öğrenciyi en pasifize eden yöntem olarak kabul edilen “anlatım” dır. Öyle ki; öğrencilerin % 77,2' si öğretmenlerin anlatım yöntemini, % 19,1' i de soru-cevap yöntemini kullandıklarını dile getirmektedirler. Ayrıca % 98,8' lik bir çoğunluk da öğretmenlerin gezi-gözleme yer vermediklerini belirtmişlerdir.

Elde edilen sonuçlara göre coğrafya öğretmenleri, sınıftaki asgari şartlarda yapılabilecek etkili öğretim yollarında da yetersiz görünmektedirler. Nitekim, öğrencilerin tamamına yakını (% 96,9) öğretmenlerinin grup çalışmalarına önem vermediğini, % 93,7'si tepegöz, grafik, slayt, fotoğraf vb. materyallerle derslerin yeterince

görselleştirilmediğini ve % 80,3'ü de öğretmenlerinin ders kitabı dışındaki farklı kaynaklardan etkili olarak yararlanmadığını belirtmişlerdir. Anket bulgularından elde edilen başka bir sonuç ise, öğrencilerin % 50,6'sının haritalar çizerek ders işlediğini belirtmesidir. Bu sonuç, haritaların her ne kadar etkili olarak kullanılmadığını gösterse de, coğrafya öğretmenlerinin, coğrafya'da haritanın önemini kavradıklarına dair bir işaret olarak kabul edilebilir. Son olarak coğrafya öğretmenlerinin sıkça kullandığı yöntem ve tekniklerin, coğrafyanın etkin öğretimini yapmakta yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Çünkü, öğrencilerin % 52,3'ü derste kullanılan bu yöntemlerin etkili coğrafya öğrenimlerini, amaçlarına ulaştırmadığı görüşünde birleşmektedir.

Bütün bu bulgular neticesinde, Trabzon'daki liselerde, coğrafya öğretmenlerinin bazı hususlar dışında genel olarak etkili öğretme ve ders işleme becerilerine yeterli düzeyde sahip olmadıkları fikri ağırlık kazanmaktadır. Bu yetersizliğin de, orta öğretim kurumlarındaki öğrencilerin coğrafya derslerine önem vermelerini, ilginç, zevkli ve güncel bir ders olarak çalışıp ilgilenmelerini olumsuz yönde etkileyen faktörlerden biri olduğu söylenebilir. Ayrıca yükseköğretimdeki coğrafya öğretmenliği programlarının, öğretmenlerin etkili öğretme ve ders işleme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayıcı nitelikte olmadığı belirtilebilir.

5.2. Öneriler

Çalışmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak, öğretmenlerin etkili öğretme ve ders anlatma becerileriyle ilgili sorunlarına çözüm getirebilmek amacıyla şu önerilere yer verilmektedir:

1. Her şeyden önce coğrafya öğretmenliğini tercih edecek öğrencilerde belli özelliklerin bulunmasına dikkat edilmelidir. Böylece coğrafya eğitimi alacak bireylerin severek ve isteyerek bu branşa yönelmeleri sağlanabilir.

Bu amacı gerçekleştirmek için; yükseköğretimdeki Eğitim Fakülteleri Coğrafya Eğitimi Anabilim Dallarına öğrenci seçilirken, farklı bazı kriterlerin kullanılması yoluna gidilmelidir. Bu ölçütler:

Coğrafya Öğretmenliği'ni seçecek bireylerin, yeryüzü şekillerini anlamak ve araştırmak hususunda meraklı olmak, haritalarla çalışmayı sevmek, uzak alanlar ve coğrafi şekillere ilgi duymak (ülkesi dışındaki Asya, Avrupa, Afrika, Amerika, Hindistan vb.), tabiatı laboratuvar olarak görmek ve arazide çalışmayı sevmek, problem çözücü olmak veya buna yatkın olmak, görünüşte bağlantısız gibi görünen gelişme ve değişimleri anlayabilmek, küçük parçalar ve ayrıntılardan kurtulup bütün resmi görebilmek, hızlı teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmek, İnsanlar ve doğal çevresi arasındaki ilişkilere ilgi duymak gibi özelliklere sahip olup olmadıklarının tespiti şeklinde olabilir.

2. Coğrafya öğretmenlerinin, okullardaki etkili coğrafya öğretiminde başarılı olabilmeleri için, öğretme ve ders işleme sorunları önemle ele alınmalı, yeni ve uygulanabilir çözüm yolları geliştirilmelidir.

Bu önlemlere yönelik olarak, hizmet öncesi eğitimde öğretmenlere, etkili coğrafya öğretimi ve ders işleme becerileriyle ilgili kapsamlı uygulamalar yaptırılmalıdır. Görevdeki coğrafya öğretmenlerine de "coğrafya eğitimi uzmanlarıncı" konferanslar ve seminerler şeklinde hizmet içi eğitim uygulanmalıdır.

3. Coğrafyada, etkili öğretme ve ders işlemede en kalıcı, görsel yöntemlerin başında gezi-gözlem gelir. Günümüze kadar fiziki şartlar ve diğer olumsuzluklar nedeniyle ortaöğretimde yok denecek kadar az uygulanan bu yöntemin mutlaka uygulanabilir hale getirilmesi gerekir.

Gezi- gözlemi uygulanabilir duruma getirebilmek amacıyla; ortaöğretim coğrafya müfredatlarındaki her dönem sonunda "en az" bir haftalık ders saati, gezi-gözlem yöntemi ile doldurulmak üzere boş bırakılmalıdır. Uygulama zamanı ders öğretmenin inisiyatifine bağlı olarak, her dönemin sonuna doğru, o zamana kadar öğrenilenleri hatırlamak ve pekiştirerek görsel hale getirmek amacıyla gezi-gözlem uygulanmalıdır. Uygulama zamanının dönem sonuna doğru olması, o zamana kadar öğrenilen birçok olayın tabiatta gözlemlenmesini sağlaması açısından önemlidir. Bu amaçla, gezi-gözlem için gidilecek tabiat parçası, sadece bir

amaca yönelik değil, mümkün olduğu kadar çok coğrafi gözlemi bir arada yapma hedeflerine yönelik seçilmelidir.

4. Eğitim fakültelerindeki coğrafya öğretmen adayları, öğretmenlik mesleğine başlamadan önce etkili öğretim ve ders işleme becerilerini kazanmış olarak yetiştirilmelidirler.

Bu amaçla, mevcut programlarda “Coğrafyada etkili öğretim ve ders işleme becerilerinin öğretimi” ile ilgili bir ders geliştirilmelidir. Bu derste, ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilere verilecek coğrafya eğitimi konusunda, etkili öğretim ve ders işlemede ne tür etkinliklerin nasıl ve ne zaman kullanılması gerektiği üzerinde durulmalıdır.

5. Etkili bir coğrafya eğitimi için, üniversiteler tarafından coğrafyada etkili öğretim ve ders işleminin nasıl yapılacağına ilişkin kaynak kılavuz kitaplar, “coğrafyada öğretmen eğitimi kitapları” geliştirilmeli ve coğrafya öğretmenlerine ulaştırılmalıdır.

6. Öğretim stratejileri ve ilkelerinden yararlanılarak, coğrafya derslerinin daha etkili öğretimini sağlayacak yeni etkili öğretim ve ders işleme yolları geliştirilmeli, bunların etkililiği bilimsel çalışmalarla ölçülmelidir.

7. Bireysel çalışmalarda hata paylarının azaltılması ve ülke genelinde coğrafya öğretmenlerinin sahip oldukları etkili öğretim ve ders işleme becerilerinin düzeyini tespit etmek için benzer araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR :

- ALLEN, R. F., -MOLİNA, L. , E., S., 1994, “Wanted Poster Geography: A High Interest Teaching Springboard, Classroom Teacher’s Idea Notebook,”
Journal Citation, Social Education, Vol. 58, No: 4 Florida.
- BÜYÜKKARAGÖZ, S. S. -ÇİVİ, C., 1997, “Genel Öğretim Metotları”, Öz Eğitim Yayınları , No: 7, İstanbul.
- DOĞANAY, H., -ZAMAN, S., -ALİM, M., 2001, “Ortaöğretim Coğrafya Öğretiminde Klasik Ders Materyali ve Coğrafya Öğretmenlerinin Bunlardan Yararlanma Sıklığı”, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı, 6, Konya.
- DOĞANAY, H., 2002, “Coğrafya Öğretim Yöntemleri”, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- FİDAN, N., 1996, “Okulda Öğrenme ve Öğretim”, Alkım Yayıncılık, Ankara.

- GARDNER, W. –DOĞANAY, A., - DEMİRTAŞ, A., 1997, “Sosyal Bilimler Eğitimi”, YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Öğretmen Eğitimi Dizisi, Ankara.
- GİRGİN, M. , 2001, “Neden Coğrafya Öğreniyoruz?” , Doğu Coğrafya Dergisi, sayı, 5, Konya.
- GÖK, Y. ,- GİRGİN, M. , 2001, “Ortaöğretim Coğrafya Programında Deneysel ve Gezi-Gözlemin Önemi”, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı, 6, Konya.
- KAPTAN, S., 1998, “Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri”, Bilim Kitap Kırtasiye Ltd. Şti., Ankara.
- KÜÇÜKAHMET, L., 1987, “Öğrencilerin Çalışma Alışkanlık Ve Tutumları”, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.
- M.E.B., 1994, “Eğitim-öğretim Ekipmanları Envanteri (E.A.G.E.D.) Milli Eğitim Yayınları, Ankara.
- TAŞLI, İ. , 1996, “Öğrenci Merkezli Yöntemlerle Coğrafya Öğretimi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir.